

Zadnji članak časopisa *Histria archaeologica* naslovljen je »**Starohrvatska populacija iz Triblja – zdravlje i bolesti**«. Autorice **Z. Premužić** i **P. Rajić Šikanjić** analizirale su skeletne ostatke 25 osoba iz 18 grobova otkrivenih tijekom istraživanja 1999. i 2000. god. kod crkve sv. Marije u Triblju, na Vinodolskom području. Autorice su podijelile skupinu po spolu i dobi pomoću morfološke analize, to jest pregledom izgleda i oblika pojedinih kosti. Zatim su potražile na kostima promjene koje se mogu vezati uz posljedice bolesti ili traume. Na temelju svog istraživanja donijele su pretpostavke o životu u starohrvatskom Vinodolu od 9. do 11. stoljeća.

S obzirom na mali broj lomova kosti, koji su svi zarasli za života osobe, autorice su pretpostavile da je razina nasilja bila niska i da su lomovi posljedice nesreća. Među skeletnim ostacima djece uočile su veliki postotak znakova skorbuta (kroničnog nedostatka vitamina C), zbog čega su pretpostavile da je ta zajednica doživjela duža razdoblja poljoprivredne katastrofe i nedostatak svježega voća i povrća. Autorice su uočile i veliki postotak tragova osteoartritisa i drugih bolesti vezanih uz mehanički stres i teške fizičke aktivnosti među starijim osobama.

Na temelju obavljene analize, autorice su zaključile da je populacija u Triblju živjela u lošim uvjetima koji su se očitovali u neprimjerenj prehrani i dugotrajnom fizičkom radu, čime su značajno doprinijele poznavanju materijalnih prilika na području starohrvatskoga Vinodola.

Petra Nikšić

Opuscula Archaeologica, Radovi Arheološkog zavoda, Vol. 35 No.1

Novi broj ovoga časopisa u izdanju Arheološkoga zavoda Filozofskoga fakulteta u Zagrebu donosi deset novih članaka, od čega devet izvornih znanstvenih članaka i jedan pregledni rad. Teme koje autori obrađuju pokrivaju razdoblja od neolitika do kasnoga srednjeg vijeka. Svi su članci objavljeni dvojezično, na hrvatskom i engleskom jeziku, te dostupni i u elektroničkom obliku na mrežnoj stranici <http://opuscula.ffzg.hr>.

Autori su prvoga članka **Litički nalazi s otoka Sušca** (str. 7-39) Zlatko Perhoč i Rainer Altherr. Oni već u uvodu naglašavaju da geološka i arheološka obilježja određuju model interpretacije litičkih artefakata. U sljedeća dva poglavlja objašnjavaju dva postojeća modela nazvana po lokalitetima Vela spila i Zala. U poglavlju u kojem je opisan model Sušac iznesena je i glavna tema članka, a to su artefakti od valutica silicijskih stijena koje autori nazivaju rožnjačkim valuticama. Problem koji ističu jest da na otoku dosad nisu pronađeni autohtoni izdanci rožnjaka iako su prisutne sve faze operativnoga lanca izrade alatki te njihova korištenja i odbacivanja. U naredna dva poglavlja nabrojena su arheološka nalazišta na Sušcu pregledana tijekom višegodišnjih prospekcija, s posebnim naglaskom na neolitičko nalazište na položaju 027. Istaknuta je pojava keramike srednjoneolitičke velolučke kulture i brojnih ulomaka opsidijana liparskoga podrijetla. Cijelo je poglavlje zatim posvećeno litičkim artefaktima s položaja 027 među kojima se nalaze brojne alatke, tehnološke jezgre i lomljevine. U poglavlju o artefaktima od nodularnoga rožnjaka autori donose zaključak da je kao sirovina korišten autohtoni izdanak rožnjaka jer nema tragova trošenja nodularne okorine izazvane transportom. Riječ je o nepoznatom izvoru na samom otoku Sušcu ili nekom drugom mjestu u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini ili Apuliji. U

sljedećim se poglavljima iznose još neke zanimljive činjenice o rožnjačkim valuticama, njihovu habitusu i petrografskim tipovima te o valuticama od silicificiranoga kalkarenita i nodularnoga rožnjaka. Na kraju članka autori donose srednjodalmatinske otočne paralele i nabrajaju položaje gdje su zamijećene geoarheološke pojave sušačkoga tipa. Autori članka sami ističu da se u tome radu daje samo osnovna obavijest o navedenoj temi, a preostali zaključci ovise o budućim geološkim i arheološkim istraživanjima.

Hrvoje Kalafatić autor je članka **Prilog poznavanju odnosa grupe Barice-Gređani, »bebrinskog tipa hatvanske kulture«, »brodske kulture« i »posavske kulture«** (str. 41-63). U uvodu predstavlja dugotrajan problem korelacije grupe Barice-Gređani s preostale tri kulturne grupe te problem samoga definiranja grupe Barice-Gređani i njezina podrijetla. Predlaže ponovni pregled postojećega i interpretiranje novoga materijala bez prethodnih kulturno-kronoloških nejasnoća. U raspravi autor donosi kratku povijest istraživanja svih četiriju kulturnih pojava i nalaza koji im se pripisuju. Ističe kako su neki nalazi s lokaliteta Mačkovac-Crišnjevi, koji su ranije ubrajani u hatvanski kompleks, reinterpreterani kao dio grupe Barice-Gređani. Donosi i detaljan opis zdjele iz Vinkovaca (tzv. terine) koja je bila datirana u kraj ranoga brončanog doba i pripisana »bebrinskomu tipu hatvanske kulture«. S istoga nalazišta potječu i dvije skupine zdjela S-profilacije koje se pripisuju grupi Barice-Gređani, ali se mogu povezati i s tzv. terinom. U zaključku autor donosi mišljenje da i tzv. terina pripada prijelazu s kraja srednjega na početak kasnoga brončanog doba, odnosno grupi Barice-Gređani. Prema njemu, nema argumenata za daljnju upotrebu termina »bebrinski tip hatvanske kulture«, »brodska kultura« i »posavska kultura«.

Zoran Čučković i Lazo Čučković donose članak **Arheološko istraživanje na starom gradu Dubovcu 2001. godine** (str. 65-132). U uvodu daju opis položaja i povijest istraživanja toga lokaliteta. Dva su poglavlja posvećena metodologiji njihova rada. Zatim slijedi poglavlje o istraživanjima u sondi I. Utvrđen je jedan eneolitički sloj s keramikom lasinske kulture te tri naseobinska horizonta željeznoga doba s podnicama, rupama od stupova, dijelovima kućnoga lijepa, utezima za tkalački stan i ulomcima keramičkih posuda srodnih raznim željeznodobnim kulturnim skupinama. U prvom je horizontu pronađeno i brončano dlijeto koje dokazuje postojanje složenije gradnje u drvu. U sondi I zapaženi su i kasnosrednjovjekovni građevinski zahvati. Jarak uz bedem je produbljen, nasip povećan, a na njemu je sagrađena palisada. Uz temelje istočnoga zida Dubovca pronađen je ostatak ranije kamene gradnje koju nije moguće precizno datirati. Autori smatraju da potječe iz rimskoga ili ranosrednjovjekovnoga razdoblja. Kraće je poglavlje posvećeno sondi II. Riječ je o manjoj probnoj sondi čije je nalaze vrlo teško protumačiti. Slijedi poglavlje o statističkoj analizi ulomaka keramičkih posuda. Obrađena su 292 dijagnostička ulomka. Autori nakon toga donose detaljnu kronologiju nalazišta iz koje je vidljivo da se prvo naseljavanje Dubovca odvijalo tijekom eneolitika, a utvrđeno je naselje započeto krajem brončanoga i nastavljeno u željeznom dobu. Članak završava opisom 11 tabli s crtežima materijala.

Ivan Matijević i Anamarija Kurilić objavili su članak pod nazivom **Dva neobjavljena žrtvenika iz Salone** (str. 133-165). Ulomci žrtvenikâ pronađeni su u solinskim Grudinama. Veći je posvećen Cereri, Viktoriji i Veneri, a manji Silvanu i Liberu. Oba su žrtvenika datirana u 2. st. Osim detaljnoga opisa žrtvenikâ, autori donose prikaz kultova pojedinih božanstava koja se spominju na žrtvenicima te razloge njihova združenog štovanja. Treći predmet opisan u ovom članku je ulomak skulpture orla koji je pronađen u Grudinama nedaleko od ulomaka žrtvenikâ. Autori naglašavaju mogućnost da su sva tri predmeta mogla biti dio istoga kulturnog ambijenta.

Autor članka **Podni mozaici iz termi u blizini salonitanske luke** (str. 167-188) je Branko Matulić. Višebojni mozaici salonitanske škole pronađeni su na položaju Jankovače i danas

se nalaze *in situ* u nepoznatom stanju, pa se autor poslužio dokumentacijom istraživanja iz tridesetih godina 20. st. Donosi i kratku povijest istraživanja ovih mozaika i njihovu podjelu na 20 tzv. tapeta (A-T). Zatim spominje srodne mozaike Dalmacije i Bosne i Hercegovine te same salonitanske škole-radionice. Slijede detaljna kataloška obrada svih tapeta i table s crtežima.

Jedini pregledni rad u ovom broju časopisa jest **Topografija Cibala u kasnoj antici** Anite Rapan Papeše (str. 189-224). Autorica ističe problem nedostatka novijih objava o topografiji antičkih Vinkovaca. U uvodu navodi kraću povijest razvoja rimskoga grada na tom mjestu, izvore koji ga spominju te neke od nalaza rimskoga razdoblja. Zatim prelazi na opće podatke o topografiji Cibala. Praćenjem komunalnih iskopa došlo se do slike rastera grada, ali autorica priznaje da zasad nije moguće dati konkretan opis fortifikacija u kasnoj antici. Slijedi opis kasnoantičke topografije koji počinje pregledom svih objekata datiranih u 4. st. Naglašeno je da još nije poznat točan položaj rimskih ulica i foruma, ali navodi se i činjenica da su tri od četiri istražene ceste kasnoantičke. Donosi se opis tih ulica. Nakon njega, autorica prelazi na problem nejasno definiranih ranokršćanskih objekata i zasad neubiciranoga vojnog logora. Slijedi pregled nekropola s posebnim osvrtom na grobne cjeline iz 4. st. Za kraj daje popis radova u kojima su objavljeni kasnoantički pokretni nalazi iz Cibala.

Anja Bertol donosi članak **Nalazi rimskog novca s lokaliteta Virovitica-Kiškorija jug i Orešac** (str. 225-261). Prva su dva poglavlja posvećena tim nalazištima i odabranim nalazima novca i drugih predmeta. Zatim slijede poglavlja o pojedinačnim nalazima novca iz Orešca i numizmatičkoj topografiji virovitičkoga kraja. Na kraju rada autorica prilaže detaljan katalog s fotografijama u kojem obrađuje 34 primjerka rimskoga novca koji se mogu datirati od vladavine cara Vespazijana do kraja 4. st.

Slijedi članak **Numizmatički nalazi s lokaliteta Šepkovića** Ane Pavlović (str. 263-296). U uvodnom su dijelu opisani lokalitet i arheološka istraživanja provođena 2006-2008. godine tijekom kojih je pronađeno 330 primjeraka rimskoga novca te samo jedan srednjovjekovni. Iz grobova potječe 16 rimskih primjeraka, dok su preostali iz naselja. Datiraju se od početka 2. st. do kasnog 4. st. Srednjovjekovni je primjerak iz 15. st. Autorica detaljno navodi pronađene primjerke novca te donosi brojne tablice i grafikone sa statističkom obradom. Na kraju su članka katalog i table s fotografijama novca.

Odnosi sudionika plovidbenog pothvata u starome vijeku (str. 297-318) članak je Zlatka Đukića. U uvodu su navedeni razni propisi pomorskoga prava starih civilizacija, od kojih je najpotpuniji Rodski pomorski zakonik. U sljedećem su dijelu članka opisani subjekti plovidbenoga pothvata (brodovlasnik, zapovjednik, posada, trgovac ili unajmitelj) i njihovi odnosi prema raznim zakonicima, ali s naglaskom na Rodskom pomorskom zakoniku. Nakon toga autor prelazi na poglavlje o hrvatskom Apoksiomenu, čiji pronalazak povezuje s Rodskim zakonikom o izbacivanju (tereta). Autor u zaključku navodi na daljnju znanstvenu raspravu o odgovornosti za teret izbačen s broda.

Članak **Monasterium de S. Petri in monte Zlat** Tajane Pleše (str. 319-350) govori o pavlinskom samostanu na Petrovoj gori. Autorica u prvom poglavlju donosi povijesni pregled kasnosrednjovjekovnih pavlinskih samostana u Slavoniji i zapadnoj Hrvatskoj. Slijedi poglavlje o osnutku, smještaju i povijesti pavlinskoga samostana na Zlatu do uništenja 1558. godine te poglavlje o kasnijoj pretvorbi samostana u utvrdu i daljnjoj sudbini te građevine. Nakon toga spominje arheološka istraživanja 1987. – 1988. i 2006. – 2007. godine, tijekom kojih je zlatki samostan istražen u cijelosti. Zatim iznosi detaljan opis samostana s tlocrtima te 20 grobova uz južnu lađu i unutar crkve. Članak završava kratkim poglavljem o pokretnim nalazima.